

ПСИХОЛОГІЧНІ ТА ПСИХОЕМОЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ ПОРУШЕННЯ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ СІМ'Ї ПРИ РІЗНИХ СТИЛЯХ СІМЕЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

**Пріб Гліб,
Бондар Світлана**

Інститут підготовки кадрів Державної служби зайнятості України,

м. Київ, Україна

glebk60@gmail.com

bondar.svetlana30@gmail.com

У статті розглянуто питання психологічних та психоемоційних порушень сімейного функціонування. Проаналізовано варіанти поєднання особистісних рис у чоловіків і жінок, які пережили адюльтер; виокремлено можливі шляхи розвитку «сімейного конфлікту». Чоловіки та жінки з високою вірогідністю акцентуації за демонстративним типом схильні до артистизму, позерства, емоційної лабільності, конфліктності з рисами егоцентризму й не завжди адекватною самооцінкою власних дій. Основою такої поведінки є бажання привернути до себе максимум уваги з метою впливу (зокрема контролю поведінки протилежної статі) або бажання в окремих ситуаціях почувати себе слабшим для привернення до себе уваги, часто з агресивними ознаками за відсутності бажаної реакції партнера. Особи з акцентуацією за збудливим типом проявляють слабкість емоційного контролю, підвищену імпульсивність, схильність до конфліктів, слабкість у ставленні до власних зобов'язань. Особам із гіпертимною акцентуацією властиві «нестача почуття дистанції», підвищена роздратованість та вибухи гніву. У чоловіків і жінок з емотивною акцентуацією виявлено знижену здатність до вираження відчуттів, настроїв, переживань, внутрішній страх щодо ставлення до них тих, хто навколо. За результатами дослідження встановлено два варіанти поєднання типів акцентуації в чоловіка та жінки, які мали сукупний руйнівний вплив на життєдіяльність родини: перший – поєднання дистимічної й застрягаючої рис. Провідною у формуванні відносин у родині є схильність до «застрягання» афекту. Задоволеність шлюбом характеризувалася як «абсолютно неблагополучна» та «неблагополучна». Другий – поєднання тривожної й емотивної акцентуацій. Провідною рисою в чоловіків і жінок була схильність до розладів настрою. Часто тривожність пов'язана з приниженням їхньої людської гідності внаслідок адюльтеру партнера. Задоволеність шлюбом визначалася як «неблагополучна» або «скоріше неблагополучна». Зазначається, що перспективами подальшого дослідження в цьому напрямі є наукове обґрунтування й розробки заходів специфічної допомоги у вигляді сімейного консультування порушень життєдіяльності в родині при адюльтері.

Ключові слова: акцентуація, задоволеність шлюбом, порушення життєдіяльності, психологічні проблеми, психоемоційні проблеми, сімейна взаємодія.

Prib Hlib, Bondar Svitlana. Psychological and Psychoemotional Disorders of Family Functioning. The article focuses on the issues of psychological and psychoemotional disorders of family functioning. The article proposes analysis results of trait combinations of men and women, who are infidelity survivors, as well as defines possible ways of the «family conflict» development. Men and women with a demonstrative accentuation type are prone to artistry, showing off, emotional lability, conflicts with egocentric traits, sometimes inadequate assessment of their actions. The basis of such behavior is the desire to attract maximum attention for the purpose of influence (in particular, control the behavior of the opposite sex) or the desire in some situations to feel weaker to attract attention, often with aggressive signs in the absence of the partner's desired response. Persons with excitable accentuation type manifest weakness of emotional control, poor impulse control, proneness to conflicts, poor personal duties management. Persons with hyperthymic accentuation type have «poor sense of distance», heightened irritability, temper tantrums. Men and women with emotive accentuation type manifest weaker ability to express feelings, mood, fears related to public's attitude to them. Based on the research results two types of personality traits accentuation having a detrimental effect on family functioning have been identified for men and women: the first – a combination of dysthymic accentuation type and stuck accentuation. A leading feature in the formation of family relations is a predisposition to stuck affect. The type with satisfaction with marriage being characterised as «absolutely adverse» and «adverse». The second – a combination of anxiety accentuation type and emotive accentuation type. A leading feature in men and women was a tendency to mood disorders. Often anxiety was associated with the humiliation of their human dignity as a result of adultery partner. The marriage satisfaction being characterised as «adverse» and «more adverse». Future research of the subject should focus on scientific evidence and development of specific family counseling for family dysfunction caused by infidelity.

Key words: accentuation type, marriage satisfaction, psychological issues, psychoemotional issues, family interaction.

Приб Глеб, Бондар Светлана. Психологические и психоэмоциональные проблемы нарушений жизнедеятельности семьи при различных семейных взаимодействиях. В статье исследуется вопрос психологических и психоэмоциональных нарушений семейного функционирования. Анализируются варианты сочетания личностных черт у мужчин и женщин, которые пережили адюльтер; выделяются возможные пути развития «семейного конфликта». Мужчины и женщины с высокой вероятностью акцентуации по демонстративному типу склонны к артистизму, позерству, эмоциональной лабильности, конфликтности с чертами эгоцентризма и не всегда адекватной самооценкой собственных действий. Основой такого поведения является

желание привлечь к себе максимум внимания с целью воздействия (в частности – контроля поведения противоположного пола) или желание в отдельных ситуациях чувствовать себя слабее для привлечения к себе внимания, часто с агрессивными признаками при отсутствии желаемой реакции партнера. Лица с акцентуацией по возбудимому типу проявляют слабость эмоционального контроля, повышенную импульсивность, склонность к конфликтам, «слабость» к собственным обязательствам. Лицам с гипертимной акцентуацией свойственны «недостаток чувства дистанции», повышенная раздражительность, вспышки гнева. У мужчин и женщин с эмотивной акцентуацией обнаружены пониженная способность к выражению чувств, настроения, переживаний, внутренний страх по отношению к ним окружающих. По результатам исследования установлено два варианта сочетания типов акцентуации у мужчины и женщины, которые имели совокупное разрушительное воздействие на жизнедеятельность семьи: первый – сочетание дистимичной и застревающей черт. Ведущей в формировании отношений в семье есть предрасположенность к «застреванию» аффекта. Удовлетворённость браком характеризовалась как «абсолютно неблагоприятная» и «неблагополучная». Второе – это сочетание тревожной и эмотивной акцентуации. Ведущей чертой у мужчин и женщин была склонность к расстройствам настроения. Часто тревожность была связана с унижением их человеческого достоинства в результате адюльтера партнера. Удовлетворённость браком определялась как «неблагополучная» или «скорее неблагоприятная». Отмечается, что перспективным в дальнейшем исследовании данного направления является научное обоснование и разработка мер специфической помощи в виде семейного консультирования нарушений жизнедеятельности в семье при адюльтере.

Ключевые слова: акцентуация, удовлетворённость браком, нарушения жизнедеятельности, психологические проблемы, психоэмоциональные проблемы, семейное взаимодействие.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Порушення життєдіяльності родини є важливою та актуальною проблемою й може стати наслідком різноманітних подій. Серед них важливе місце посідає ситуація адюльтеру, що часто негативно позначається на сімейному функціонуванні й навіть призводить до руйнування родини. Адже адюльтер здебільшого створює психотравмувальну ситуацію для сім'ї. Додаткове психоемоційне та психологічне навантаження руйнує взаємини між чоловіком і дружиною та стає чинником, що провокує сімейну агресивність, дратівливість, апатію, зловживання психоактивними речовинами. Порушуючи функціонування родини, адюльтер знижує демонстрування додаткових емпатичних здатностей, співпереживання та співчуття, що виснажує психічний ресурс

чоловіка й дружини (Эйдемиллер. 2008). Сім'я, яка зіткнулася з адюльтером, до певної межі намагається протистояти йому, попередити негативні наслідки. Проте існують чіткі відмінності щодо того, як різні сім'ї реагують на труднощі. В одних випадках виклик, спровокований адюльтером, здійснює мобілізаційний, інтегруючий вплив. В інших – навпаки, послаблює сім'ю та призводить до посилення суперечностей у ній. Причому другий варіант найбільш характерний для молодих сімей, які слабо підготовлені й невипробовувані у вирі сімейних негараздів. Така неоднаковість реакції особливо чітко простежується у випадку «нормативного стресу», тобто зіткнення сім'ї зі звичними для певного її етапу розвитку труднощами. Сім'я, яка перебуває в стані кризи, не може залишатися незмінною, їй не вдається виконувати необхідні функції відповідно до ситуації, що змінилася, оперуючи знайомими, шаблонними поглядами й використовуючи звичні моделі поведінки. До не розв'язаних раніше частин проблеми можемо віднести недостатню вивченість психологічних і психоемоційних проблем порушення життєдіяльності сім'ї за різних стилів сімейної взаємодії. Вищезазначене стає підґрунтям для дослідження проблеми індивідуально-психологічних особливостей чоловіків і жінок при порушенні життєдіяльності родини при адюльтері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Узагальнюючи напрацювання, викладені в наукових джерелах (Эйдемиллер, 2008; Дружинін, 2006; Кратохвіл, 2008; Оліфірович, 2006; Мешковська, 2005; Райгородский, 2001; Бююль, 2002; Каденко, 2007), можемо констатувати наявність підвищеного інтересу вчених до розгляду широкого кола питань функціонування родини, зумовлений значною кількістю напрямів і складників цієї проблематики. Так, вивчаються етіологічні та патогенетичні чинники руйнування сімей, зміни у взаєминах у родині, індивідуально-психологічні особливості чоловіків і жінок, сімейна взаємодія (Е. Г. Ейдемиллер, Г. С. Кочарян, В. В. Столін, В. В. Юстицькіс). Досліджуються психологічного поєднання й сумісності в шлюбних стосунках, відмінності причин і механізмів порушень розвитку родини, дієвості психодіагностичних та психокорекційних методів сімейного консультування й психотерапії (О. Ф. Бондаренко, Л. Ф. Бурлачук, Л. В. Долинська, С. Д. Максименко, Т. М. Титаренко). Із методологічного погляду, науковці зосереджуються на, поперше, дослідженнях сім'ї в складних умовах, які виникли через

несприятливий вплив загальнономасштабних соціальних процесів (війн, економічних криз, стихійних явищ); по-друге – на вивченні «нормативних стресів», тобто тих труднощів, які трапляються в житті сімей за повсякденних умов, складнощів проходження родиною через основні етапи її життєвого циклу (Дружинін, 2006). Також розкрито проблеми, які виникають у випадках, коли зовнішні чинники провокують порушення механізму функціонування інституту сім'ї: сімейні конфлікти, відносини в родині, адюльтери (Потапчук, 2014; Воронина, 2015; Турбан, 2016; Кругла 2017, Посвистак, 2016).

Дослідження С. Кратохвіл (Кратохвіл, 2008) свідчать, що існує чотири кризові періоди життя родини. Перший припадає на перший рік подружнього життя та характеризується конфліктами адаптації один до одного, коли два «Я» перетворюються в одне «Ми». Другий період пов'язаний із появою дітей: погіршуються можливості професійного зростання; менше часу залишається для захоплень, хобі, можуть з'являтися суперечності між батьками з проблем виховання дитини. Третя криза припадає із середнім подружнім віком, який характеризується конфліктами одноманітності. Четвертий період конфліктності у відносинах подружжя настає після 18–24 років спільного життя і пов'язаний із відчуженням від сім'ї дітей (Кратохвіл, 2008).

Актуальність дослідження індивідуально-психологічних особливостей чоловіків та жінок при порушенні життєдіяльності родини, викликаному адюльтером, полягає в значному збільшенні кількості подружжів, які прагнуть зберегти сімейні стосунки та звертаються до спеціалістів із сімейного психологічного консультування. Палітра досліджень індивідуально-психологічних особливостей та психічних станів родини дуже велика. Так, вивчаються фактори благополуччя сімейних взаємин, стабільності шлюбних стосунків, шлюбної сумісності, проблемі схожості–відмінності між подружжям із погляду особистих характеристик, рольових і ціннісних орієнтацій, функції сім'ї та розподілу подружніх ролей, особливостей спілкування, емоційних і міжособистісних відносин, задоволеності шлюбом, проте мало враховуються психічні стани подружжя, на тлі яких складаються сімейні стосунки (Оліфірович, 2006). За дослідженням варіантів, форм і дезадаптації подружніх пар при позашлюбних зв'язках і венеричних захворюваннях у жінок О. А. Мешковська (Мешковська, 2005) зазначає, що преморбідні відмінності особистості жінок у 73,0 % – істеричного типу, у чоловіків 87,0 % – епілептоїдного та гіпертимного

типів акцентуації. Також у жінок найчастіше бувають істерична й гіпертимна акцентуації, а майже у всіх їхніх чоловіків (94,0 %) спостерігаємо психастенічний та астеничний типи акцентуації. При цьому поєднання акцентуацій у парах є несприятливим, коли в подружжя або простежували однакові типи акцентуації, або поєднувались епілептоїдний та істеричний чи гіпертимний типи (Мешковська, 2005). У цілому дослідники вивчали переважно негативні психічні стани низького енергетичного рівня, які виникають унаслідок деструктивних сімейних відносин. Проте, незважаючи на досить значне поширення наукових пошуків, спрямованих на вивчення факторів благополуччя сімейних взаємин, малодослідженими залишаються психологічні та психоемоційні аспекти формування порушень життєдіяльності родини при адюльтері.

Мета статті – виявлення психологічних та психоемоційних проблем порушення життєдіяльності сім'ї (сімейного функціонування) при різних стилях сімейної взаємодії, а **завдання** – дослідження особистісних особливостей у подружніх парах та їх вплив на порушення сімейного функціонування при адюльтері, а також визначення можливостей сприйняття чоловіками й жінками заходів сімейного консультування й формування первинних терапевтичних груп.

Методи та матеріал дослідження. Із дотриманням принципів деонтології проведено комплексне обстеження 180 подружніх пар. Проаналізовано рівень задоволеності шлюбом і проведено порівняльний аналіз між групою подружжя в «кризовому віці шлюбу» із наявністю адюльтеру в сімейному анамнезі (кризова група з адюльтером – чоловіки – КГА–Ч, кризова група з адюльтером – жінки – КГА–Ж) та групою подружжя в «кризовому віці шлюбу» без адюльтеру в сімейному анамнезі (група порівняння – чоловіки – ГП–Ч, група порівняння – жінки – ГП–Ж). Цей етап виконували за допомогою тесту-опитувальника «Задоволеність шлюбом» (В. Столін, Т. Романова, Г. Бутенко). Індивідуально-психологічні характеристики встановлювали із застосуванням методики визначення акцентуацій характеру К. Леонгарда–Г. Шмішека (Райгородский, 2001). Аналіз, обробка й підрахунок відсоткових характеристик і коефіцієнтів кореляції здійснювалися за допомогою програми SPSS 10.0.5 for Windows (Бююль, 2002).

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. За результатами дослідження КГА–Ч (чоло-

віки), КГА–Ж (жінки) ГП–Ч (чоловіки), ГП–Ж (жінки) встановлено розбіжності за виявленими психологічними особистісними рисами залежно від поширеності й ступеня виразності. Отримані дані відображено в аналізі профілю особистісних рис (акцентуацій за середнім балом) у КГА–Ч, КГА–Ж, ГП–Ч, ГП–Ж за методикою Г. Шмішека (Райгородский, 2001) у табл. 1.

Таблиця 1

Профіль особистісних (рис) акцентуацій (за середнім балом) у КГА–Ч, КГА–Ж, ГП–Ч, ГП–Ж (методика Г. Шмішека)

Група	Рівень у балах	Шкали 1									
		ДМ	ЗА	ПЕ	ЗБ	ГІ	ДИ	ТР	ЕК	ЕМ	ЦИ
		ср.б.	ср.б.	ср.б.	ср.б.	ср.б.	ср.б.	ср.б.	ср.б.	ср.б.	ср.б.
КГА–М, n=90	< 12	8	10	6	10	9	11	7	5	11	6
	12–19	17	17	–	18	17	–	–	18	14	15
	20–24	24	22	–	24	21	–	–	24	–	22
КГА–Ж, n=90	< 12	7	8	9	9	10	10	9	6	10	7
	12–19	13	17	–	17	18	–	–	12	–	16
	20–24	22	24	–	22	24	–	–	22	24	21
ГП–М, n=90	< 12	6	11	9	7	9	–	–	7	10	5
	12–19	–	–	18	–	12	17	18	16	17	17
	20–24	–	–	19	–	–	24	22	–	–	–
ГП–Ж, n=90	< 12	7	12	8	8	8	–	–	8	7	7
	12–19	–	–	16	–	11	15	16	17	15	15
	20–24	–	–	23	–	–	22	22	–	–	–

Примітка. ¹ ДМ – демонстративність; ЗА – застрягання; ПЕ – педантичність; ЗБ – збудливість; ГІ – гіпертимність; ДИ – дистимічність; ТР – тривожно-боязливість; ЕК – екзальтованість; ЕМ – емотивність; ЦИ – циклотимність.

Із даних табл. 1 видно, що розподіл чоловіків та жінок за середнім балом за шкалами серед обстежених КГА–Ч, КГА–Ж, ГП–Ч, ГП–Ж різняться й має значні розбіжності, що може свідчити про вплив виразності особистісної акцентуації на сімейну взаємодію ($p < 0,001$).

Тенденцію до певного типу акцентуації виявлено в респондентів КГА–Ч, де серед рис переважали демонстративність (сер. б – 17; 13,0 %), застрягання (сер. б – 17; 13,0 %), збудження (сер. б – 18; 14,0 %), гіпертимність (сер. б – 17; 13,0 %), екзальтованість (сер. б – 18; 14,0 %), емотивність (сер. б – 18; 14,0 %), циклотимність (сер. б – 15; 16,0 %). У КГА–Ж – відповідно, демонстративність (сер. б – 13; 14,0 %), застрягання (сер. б – 17; 15,0 %), збудження (сер. б – 17; 13,0 %), гіпертимність (сер. б – 18; 14,0 %), екзальтованість (сер. б – 12; 15,0 %), циклотимність (сер. б – 16; 15,0 %) ($p < 0,001$).

У ГП–Ч серед рис акцентуації переважали педантичність (сер. б – 18; 16,0 %), гіпертимність (сер. б – 12; 14,0 %), дистимічність (сер. б – 17; 14,0 %), тривожність (сер. б – 18; 17,0 %), екзальтованість (сер. б – 16; 16,0 %), емотивність (сер. б – 17; 14,0 %), циклотимність (сер. б – 17; 14,0 %). У ГП–Ж серед рис акцентуації, відповідно, виявлено педантичність (сер. б – 16; 17,0 %), гіпертимність (сер. б – 11; 15,0 %), дистимічність (сер. б – 15; 17,0 %), тривожність (сер. б – 16; 18,0 %), екзальтованість (сер. б – 17; 19,0 %), емотивність (сер. б – 15; 16,0 %), циклотимність (сер. б – 15; 16,0 %) ($p < 0,001$).

Виявлені тенденції за наявності провокуючих емоційних чинників на верхній межі тенденція-акцентуація свідчили про можливість їх застрягання до акцентуації. Зі свого боку, такі тенденції до акцентуації, як педантичність, гіпертимність, емотивність, іноді створювали підґрунтя конфлікту. У консультативному плані цим особам за необхідності повинна надаватися допомога щодо наявних або можливих психологічних проблем.

Наявність акцентуації виявлено в респондентів КГА–Ч, де серед рис переважали демонстративність (сер. б – 24; 14,0 %), застрягання (сер. б – 22; 12,0 %), збудження (сер. б – 24; 14,0 %), гіпертимність (сер. б – 21; 11,0 %), екзальтованість (сер. б – 24; 14,0 %), циклотимність (сер. б – 22; 12,0 %). У КГА–Ж виявлено подібну картину: відповідно, демонстративність (сер. б – 22; 12,0 %), застрягання (сер. б – 24; 14,0 %), збудження (сер. б – 22; 12,0 %), гіпертимність (сер. б – 24; 14,0 %), екзальтованість (сер. б – 22; 12,0 %), емотивність (сер. б – 24; 14,0 %), циклотимність (сер. б – 21; 11,0 %) ($p < 0,001$).

У ГП–Ч серед рис акцентуації переважали педантичність (сер. б – 19; 16,0 %), дистимічність (сер. б – 24; 14,0 %), тривожність (сер. б – 22; 17,0 %). У КГА–Ж спостерігали подібну картину – відповідно,

педантичність (сер. б – 23; 18,0 %), дистимічність (сер. б – 22; 16,0 %), тривожність (сер. б – 22; 18,0 %) ($p < 0,001$). У цілому аналізом міжгрупового порівняння виявлено рівномірний розподіл досліджуваних чоловіків і жінок у межах 18–24 балів, що також свідчило про загальновластиві типи акцентуацій ($p < 0,001$).

Виявлені анамнестичні дані щодо сімейного життя та взаємин дали змогу окреслити загальні шляхи розвитку «сімейного конфлікту». Треба зазначити, що конфлікт формувався на підґрунті стійких реакцій особистості, часто у вигляді специфічної демонстративної поведінки. Основою такої поведінки було бажання партнера повернути до себе максимум уваги задля впливу (зокрема контролю поведінки протилежної статі) або бажання в окремих ситуаціях почувати себе слабшим для повернення до себе уваги, часто з агресивними ознаками за відсутності бажаної реакції партнера. Узагальнюючи результати дослідження респондентів за методикою Г. Шмішека, а також ураховуючи анамнез сімейного життя, можемо зазначити, що чоловіки та жінки всіх груп із високою вірогідністю акцентуації за демонстративним типом характеризувалися схильністю до прикрашання своєї персони, артистизму, позерства, емоційної лабільності ($p < 0,001$).

У 52,0 % КГА–Ч та 47,0 % КГА–Ж встановлено схильність до конфліктності ($p < 0,001$): відповідно, у 60,0 та 65,0 % виявлено егоцентризм із не завжди адекватною самооцінкою власних дій ($p < 0,001$).

Респонденти КГА–Ч і КГА–Ж із виявленою акцентуацією за збудливим типом характеризувалися слабкістю емоційного контролю. Вони проявляли підвищену імпульсивність – 20,0 % ($p < 0,001$), схильність до конфліктів (30,0 %) ($p < 0,001$), низку мотивацій до побутової роботи (32,6 %) ($p < 0,001$), слабкість щодо виконання власних зобов'язань (36,0 %) ($p < 0,001$). Чоловікам і жінкам з акцентуацією за гіпертимним типом властиві «нестача почуття дистанції» у стосунках з іншими особами (38,0 %) ($p < 0,001$), непередбачувані вибухи гніву та підвищена роздратованість (38,0 %) ($p < 0,001$).

Респонденти обох груп з емотивним типом акцентуації характеризувалися зниженою здатністю до вираження мовними засобами відчуттів, настроїв, переживань (відповідно 38,0 і 43,0 %) ($p < 0,001$), внутрішнім страхом щодо ставлення до них навколишніх (відповідно 34,0 та 46,0 %) ($p < 0,001$).

Наступним став аналіз поєднання типів особистісних рис у КГА–Ч, КГА–Ж, ГП–Ч, ГП–Ж (методика Г. Шмішека) і їх сукупний вплив на задоволеність шлюбом («методика В. Столін зі співавт.»). За результатами досліджень встановлено два варіанти поєднання типів акцентуацій у чоловіка та дружини в парі (КГА–Ч, КГА–Ж), які здійснювали сукупний руйнівний вплив на життєдіяльність родини.

Варіант I – поєднання дистимічної та застрягаючої рис. Провідною у формуванні відносин у родині є схильність до застрягання афекту. Респонденти характеризувалися як педантичні та злопам'ятні. На тлі «підвищеної образливості» з'являлися нав'язливі ідеї недовіри до партнера, прояви спалахів афекту й агресії. Дистимічна акцентуація проявлялася похмурим поглядом на речі, стомлюваністю, схильністю до поганого настрою, песимізму. Чоловіки виявляли виснажливість у контактах і віддавали перевагу перебуванню на самоті. Зі свого боку, жінки, у яких з'являлося відчуття тривоги після адюльтеру чоловіків, проявляли високий рівень конституційної тривожності та невпевненість у собі. Задоволеність пари шлюбом характеризувалася, як «абсолютно неблагополучна» і «неблагополучна».

Варіант II – поєднання тривожної та емотивної акцентуацій. Провідна риса в чоловіків і жінок – схильність до розладів настрою. Часто тривожність була пов'язана з приниженням їхньої людської гідності внаслідок адюльтеру партнера. Респонденти швидко втомлювались у бесіді, намагалися більше перебувати на самоті, недооцінювали або применшували власні здатності, лякалися відповідальності й неприємностей для себе і рідних, не могли стримувати страх і тривогу. Оцінки навколишніх були в негативному світі, жінки швидко виснажувалися. У цілому в психологічному плані чоловіки та жінки були «слабкі», безпорадні й самозакохані. Чутливість емотивних осіб проявлялась у варіантах реактивної депресії. Задоволеність пари шлюбом характеризувалася, як «неблагополучна» або «скоріше неблагополучна».

Отримані результати збігаються з дослідженням (Каденко, 2007), де вказується, що емотивну акцентуацію найчастіше простежуємо при невроті очікування та фобічному невроті. При цьому в подружжя із соціально-психологічним різновидом комунікативної форми дезадаптації спостерігаємо несприятливе поєднання акцентуацій у парі: збіг однакових їх типів або такі поєднання, як збудливий і демонстративний чи тривожний [(Каденко, 2007)]. Розмірковували про

розлучення або робили спроби розлучитися респонденти з демонстративною, збудливою, гіпертимною, застрягаючою, дистимічною акцентуаціями характеру, тоді як більшість осіб із педантичною, тривожною й емотивною акцентуаціями не припускали думки про розлучення [(Каденко, 2007)]. Зі свого боку, О. А. Мешковська (Мешковська, 2005) зазначає, що є підстави припускати, що несприятливе поєднання акцентуацій характеру відіграє роль у виникненні дезадаптації подружжів, хоча прийнято вважати, що дезадаптація більшою мірою визначається не вродженими, а набутими рисами характеру (Мешковська, 2005).

Висновки. Виявлено, що такі тенденції до акцентуації, як педантичність, гіпертимність, емотивність, створюють підґрунтя конфлікту в сімейній парі при адюльтері. Шляхами розвитку «сімейного конфлікту» є реакція особистості у вигляді демонстративної поведінки. Чоловіки та жінки із високою вірогідністю акцентуації за демонстративним типом схильні до артистизму, позерства, емоційної лабільності, до конфліктності з рисами егоцентризму й не завжди адекватною самооцінкою власних дій. Особи з акцентуацією за збудливим типом проявляють слабкість емоційного контролю, підвищену імпульсивність, схильність до конфліктів, слабкість у ставленні до власних зобов'язань. Особам із гіпертимною акцентуацією властиві «нестача почуття дистанції», підвищена роздратованість і вибухи гніву. У чоловіків та жінок з емотивною акцентуацією виявлено знижену здатність до вираження відчуттів, настроїв, переживань, внутрішній страх щодо ставлення до них навколишніх.

Виокремлено два варіанти поєднання типів акцентуацій у парі, які чинили сукупний руйнівний вплив на життєдіяльність родини. Перший – поєднання дистимічної та застрягаючої рис, де задоволеність шлюбом пари розцінювалася як «абсолютно неблагополучна» та «неблагополучна». Другий – поєднання тривожної й емотивної акцентуації, де задоволеність шлюбом пари «неблагополучна» або «скоріше неблагополучна». Перспективи подальшого дослідження в цьому напрямі полягають у науковому обґрунтуванні й розробці заходів специфічної допомоги у вигляді сімейного консультування (психокорекції) порушень життєдіяльності в родині при адюльтері.

Література

1. Эйдемиллер, Э. Г., Юстицкий, В. В. (2008). *Психология и психотерапия семьи*. Санкт-Петербург: Питер, 672 с.

2. Дружинін, В. Н. (2006). *Психологія сім'ї*: 3 вид. Санкт-Петербург: Вид-во «Пітер», 176 с.
3. Кратохвил, С., Васильченко, Г. С., Данилова, Т. В. (2008). *Психотерапія подружеских отношений*. Санкт-Петербург: Медицина, 327 с.
4. Оліфірович, Н. І., Зінкевич-Куземкіна, Т. А., Велента, Т. Ф. (2006). *Психологія сімейних криз*. Санкт-Петербург: Мова, 360 с.
5. Мешковська, О.А. (2005). *Варіанти, форми і психокорекція дезадаптації подружньої пари при позашлюбних зв'язках і венеричних захворюваннях жінок* (Автореф. дис. ... канд. мед. наук за спец. 19.00.04 – медична психологія). ХМАПО МОЗ України. Харків, 27 с.
6. *Практическая психодиагностика. Методики и тесты*. Учеб. пособие (2001)/под ред. Д. Я. Райгородского. Самара: «Бахрах–М», 672 с.
7. Бююль, А., Цефель, П. (2002). *SPSS: искусство обработки информации. Анализ статистических данных и восстановление скрытых закономерностей*. Санкт-Петербург: ДиаСофтЮП, 608 с.
8. Каденко, О. А. (2007). *Подружня дезадаптація та позашлюбні сексуальні зв'язки* (Автореф. дис. ... д-ра мед. наук за спец. 19.00.04 – медична психологія). ХМАПО МОЗ України. Харків, 28 с.
9. Потапчук, Є. (2014). *Мовленнєва поведінка подружжя в ситуаціях адюльтеру як психологічна проблема*. *Психолінгвістика*, 15, 126–137. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psling_2014_15_11
10. Воронина, Т. Н., Лукьянов, А. С. (2015). *Психология супружеской измены: Причины, готовность, гендерные различия. Современные проблемы науки и образования*, 2. URL: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=22157>
11. Турбан, В. В. (2016). *Сімейний конфлікт як предмет дослідження у практичній психології*. *Актуальні проблеми психології*, 28 (10), 444–453. URL: <http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v10/i28/42.pdf>
12. Кругла, Т. (2017). *Сімейний конфлікт: Причини виникнення, попередження, врегулювання*. *Медсестринство*, 4, 71–74.
13. Посвистак, О. (2016). *Поведенческий подход к семье: специфика и основные понятия*. *Наука и образование*, 7, 111–117. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2016-7-19>

References

1. Eydemiller, E. G., Yustitskiy, V. V. (2008). *Psihologiya i psihoterapiya semi [Psychology and psychotherapy of the family]*. Sankt-Peterburg: Piter, 692 p. [in Russian].
2. Druzhynin, V. N. (2006). *Psykhologhiia simi [Family Psychology]*. Sankt-Peterburg: Vyd-vo «Piter», 176 p. [in Ukrainian].
3. Kratochvil, S., Vasilchenko, G. S., Danilova, T. V. (2008). *Psihoterapiya supruzheskih odnosheniy [Psychotherapy marital relations]*. Sankt-Peterburg: Meditsina, 327 p. [in Russian].
4. Olifirovych, N. I., Zinkevych-Kuzemkina, T. A., Velenta, T. F. (2006). *Psykhologhiia simeinykh kryz [Psychology of family crises]*. Sankt-Peterburg: Mova, 360 p. [in Ukrainian].

5. Miashkivska, O. A. (2005). Varianty, formy i psikhokorektsiia dezadaptatsii podruznoi pary pry pozashliubnykh zviyazkakh i venerychnykh zakhvoriuvanniakh zhinok [Variants, forms and psychocorrection of spouses desadaptation at fornication and venereal diseases in women]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv: KhMAPO MOZ Ukrainy, 27 p. [in Ukrainian].

6. Raygorodskiy D. Ya. (Eds.). (2001). *Prakticheskaya psihodiagnostika. Metodiki i testyi. Uchebnoe posobie* [Practical psychodiagnosics. Methods and tests. Tutorial]. Samara: «Bahrah-M», 672 p. [in Russian].

7. Byuyul, A., Tsefel, P. (2002). *SPSS: iskusstvo obrabotki informatsii. Analiz statisticheskikh dannykh i vosstanovlenie skrytykh zakonomernostey* [SPSS: the art of information processing. Analysis of statistical data and restoration of hidden patterns]. Sankt-Peterburg: DiaSoftYuP, 608 p. [in Russian].

8. Kadenko, O. A. (2007). Podruznhia dezadaptatsiia ta pozashliubni seksualni zviyazky [Spouses desadaptation and extramarital sexual relations.]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv: KhMAPO MOZ Ukrainy, 28 p. [in Ukrainian].

9. Potapchuk, Ye. (2014). Movlennieva povedinka podruzzhzia v sytuatsiiakh adiulteru yak psikhologichna problema [Speech behavior in situations of spouses adultery as a psychological problem]. *Psikholinhvistyka – Psycholinguistics*, 15, 126–137. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psling_2014_15_11 [in Ukrainian].

10. Voronina, T. N., Lukyanov, A. S. (2015). Psihologiya supruzheskoy izmenyi: Prichiny, gotovnost, gendernye razlichiya [Psychology of adultery: causes, preparedness, gender differences]. *Sovremennyye problemy nauki i obrazovaniya – Modern problems of science and education*, 2. URL: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=22157> [in Russian].

11. Turban, V. V. (2016). Simeinyi konflikt yak predmet doslidzhennia u praktychnii psikhologii [Family conflicts as an object of cognition in practical psychology]. *Aktualni problemy psikhologii – Actual problems of psychology*, 28 (10), 444–453. URL: <http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v10/i28/42.pdf> [in Ukrainian].

12. Kruhla, T. (2017). Simeinyi konflikt: Prychyny vynyknennia, poperedzhennia, vrehuliuvannia [Family Conflict: Causes, Prevention, Settlement]. *Medsestrynstvo – Nursing*, 4, 71–74 [in Ukrainian].

13. Posvistak, O. (2016). Povedencheskiy podhod k seme: spetsifika i osnovnyie ponyatiya [Behaviouristic approach to family: specificity and basic concepts]. *Nauka i obrazovanie – Science and Education*, 7, 111–117. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2016-7-19> [in Russian].

Received: 04.11.2019

Accepted: 18.11.2019